

patroni a družstevníci divadla, povýšenost, s jakou se barikádují před soudem veřejnosti svými peněžními žoky, prohlášující všechno za záležitost zcela vnitřní a soukromou, netajená touha učiniti z divadla Vinohradského výnosný krám i okolnost, že režisérský i dramaturgický úřad z Vinohradského divadla mizí: p. Kamper bude nahrazen pouhým lektorem. Za těchto okolností odstranění p. Kamprovo působí jako předzvěst úplného uměleckého úpadku, do něhož se rádo a úmyslně řítí divadlo, a v pozorovateli vyvolává se dojem, že p. Kamper padá jako obhájce principu uměleckého.

Pan Jaroslav Kamper, exdramaturg Vinohradského divadla

napsal do posledního Lumíra jakousi tragikomickou kroniku o stycích mladých literátů s družstevníky vinohradské scény. Článek páně Kamprův oplývá různými slohovými rozhořčenostmi: p. Kamper dovolává se v něm co stránka několikrát čerta, ďasa a ďábla; vzpomíná-li někdo ex post těchto mocností pekelných, bývá to obyčejně proto, že zapomněl závčas na ducha svatého čili na Filipa. A věru, čteš-li tu celou pohádku o červené karkulce, nemůžeš nespásknout rukou a neřici si: ale jak je možno, že pan Kamper a ostatní zástupci „principu uměleckého“ dali se tak dlouho vodit za nos vlasteneckými advokáty? Jak jest možno, že dali si vydržet nejprve hůl, pak kožich, pak kabát, pak košili a naposledy i kůži s těla? A věru, nebylo by to možné, kdyby byli jen průměrně prozíraví a kdyby nebyli bývali zaslepeni starostí o své teplé hnízdo: ale to šlo jim před uměním. Hra neupřímnosti, vytáček a zrady započala podle pana Kampra hned od otevření Vinohradského divadla a vlastně již před ním; jak jest možno, že pan Kamper odkrývá ji až dnes, kdy jest osobně uražen a pokořen? Proč neztotožnil se pan Kamper s ředitelem Šubertem loni na podzim¹ a nepodepřel jeho postavení ve všech sil? Vždyť již tehdy dostoupilo cynické hospodářství vlasteneckých podnikatelů vrcholů! Ale tenkrát chránil p. Kamper hlavně své teplé hnízdo a seděl na dvou židličkách. Proto dnes jeho rekriminace postrádají mravního dosahu a důrazu a nejsou mnohem víc než řečnickým evincením na thema sarkastické rozhořčenosti. Přelstěný lišák káže morálku — divadlo pro české bohy. Zsvěcení se smějí, ale i obecnostvo, pro něž je hra určena, zdá se, prohlédlo a nemá chuti rozčilovati se. — Nedalo se vlastně víc čekat od lidí a literátů prý moderních, kteří dovedli se spojit se Štechem a jeho skupinou. — Nyní zbývá tedy již poslední representant „literatury a umění slovesného“ ve Vinohradském divadle: V. Štech. Jako ředitel inkasuje s mastným úsměvem výsledky tolikerých bojů, planých invektiv a zbytečných řečnických turnajů. A celá ta trojanská válka pro *tuto* lebku, čte se v Lukianovi. . . Jsou však přátelé paradoxu, kteří se domnívají, že vlasteneckým podnikatelům vinohradským i p. Štech bude příliš umělecký a že naposledy padne i p. Štech jako — obhájce principu uměleckého. V tom případě je však p. Štech pevně rozhodnut dát si vyryt na svůj náhrobek tento důvod zlatými písmenami — bude to jeho jediný nárok na literární historii: „Zde leží V. Štech. Padl jako obhájce uměleckých Thermopyl vinohradských. . .“

1 - [Viz zde str. 239 a n.]

O francouzském vlivu v naši literaturu

hovořilo se zase v poslední době v několika feuilletonech. Jsou u nás lidé, a lidé velmi četní, kterým každý dovršený vývoj zdá se býti dobrý a správný, lidé, již rádi — ó jak rádi — propůjčují se za advokáty a apologety každého hotového a dovršeného procesu a jsou přítom přesvědčeni, jak hlubokou filosofickou posici tím zaujali, a nepřipouštějí ani pochyby o její nevýratnosti. Že filosofie tato jest úžasně pohodlná, ani to jich neznepokojuje, ani to nenabádá jich k opatrnosti: tato prostoduchá suffisance jest něco typicky českého. Z lidí těch jest patrně i pan Dyk. Pan J[an] H[erben] mnil v Čase nedávno, že lumírovci a zvláště Vrchlický zarazili přirozený vývoj literatury české k realismu, jak se začal projevovat v letech šedesátých, tím, že se dali v područí vlivu francouzského, předem rétorického V. Huga, a že jest tohoto zvratu vývojového litovati. Pan Dyk vystupuje v Lumíru proti J[anu] H[erbenovi] jako apologeta dovršeného rozvoje: směr lumírovský zvítězil, poněvadž byl silnější; a poněvadž zvítězil, byl i nutný; a poněvadž byl nutný, byl i dobrý — takové jest v jádře stanovisko p. Dykovo. Že byl tento obrat nutný, jest snad možné, ale že byl již proto dobrý, neplyne z toho nikterak. Všecko, co bylo a co se v minulosti uskutečnilo, bylo silné a tím nutné — o tom není pochyby — ale bylo-li to tím i dobré, jest venkoncem sporné. *Zde* jest právě problém historického *soudu*. Historie, když byla vyložila, jak a proč se ten který fakt nebo směr nebo útvar uskutečnil, musí i posoudit, byl-li tento útvar vývojově dobrý, t. j. nejučelnější s hlediska celkové logiky vývojové. Tak vede si alespoň opravdová velká historie, která nevzdává se pohodlnicky *práva soudu*, nýbrž vidí v něm nejvyšší i nejnepodnější svůj úkol.

Mně alespoň není pochyby, že směr, který dali vývoji naší literatury lumírovci, jest nejen nutno přijímat, nýbrž že se musí i soudit a že jest možno plným právem pochybovati o jeho vývojové účelnosti, a jsem sám z těch, pravda, nemnohých, kdož o ní pochybují. Mně jest jasno, že lumírovci a zvláště Vrchlický chybili tím, že přejímali hotové formy a útvary francouzského romantismu; není pochyby, že tím urychlili umělecký vývoj literatury české — ale *otázka jest právě v tom, bylo-li toto urychlení zdravé, bylo-li organické*. Kdyby se byla literatura česká let šedesátých vyvíjela na posavadní podloze umělecké, není pochyby, že by se byla vyvíjela pomaleji a obtížněji, že by asi nebyla vydala těch několik poměrně lesklých a zářících děl, která napsali lumírovci — ale jest otázka, zda by tento volný rozvoj nebyl organičtější a zda by se jeho cestou, byť obtížnější a pomalejší, nedospělo k výsledkům o to trvalejším a zákonnějším, oč by byly organičtější. Že dnešní moderní poesie česká výsledky lumírovského směru vývojového často odhazuje a že začíná, alespoň v nejlepších svých představitelích, často *ab ovo*, stupňuje a podepírá mě pochyby. Ukazuje to, že těmto výsledkům schází hlubší, zákonnější a organičtější platnost a dosah. Tím nevyslovuji se nijak skepticky o talentu Vrchlického nebo lumírovců: napsali díla opravdu zářivá a lesklá, ale stvořili je mimo organický vývoj literární jako výjimku. A tu kladě se otázka, nezabránili-li právě těmito předčasnými, lesklými a exotickými díly, že nevznikla *o několik desetiletí později* díla, ne snad tak zářivá a lesklá, ale zato *hlubší, zákonnější a organičtější*. Neminula-li literatura tím, že se dala úspěšněji stezkou lumírovského směru, možnosti k dílům zákonné a organické krásy, která ležela na pravidelné, ale trudné a pozvolné dráze

412 vývoje posavadního? Takové jsou otázky, které musí dovést lázat se spisovatel, jenž chce být vpravdě literárním historikem a kritikem.

Že máme plné právo pochybovat o tom, byl-li vliv romantiků francouzských a zvláště V. Huga šťastný v naší poesii, potvrzuje nám moderní literární historie francouzská. Moderní Francouzové sami vidí v romantických a zvláště ve V. Hugovi zjevy churavé a výjimečně zrůdné a cítí vliv jejich ve svou domácí literaturu jako neblahý. Jak mohl býti pak vliv ten organický u nás, když nebyl organický ani v jejich vlasti, ani ve Francii? Pierre Lasserre,¹ mladý a veliký literární historik francouzský, soudí Victora Huga přísněji snad než naši, kteří měli k němu největší nechuť: jest mu duch dutý a emfatický, pokřivený a zrůdný.

H. W. Longfellowa Píseň o Hiawate

vyšla v novém překladě J. V. Sládkové ve Sborníku světové poesie. Pan překladatel vykládá v pěkném úvodě, že jest to třetí překlad její. „První překlad tohoto díla na jazyk český psal jsem v zimě r. 1868—69 na farmě moravského osadníka Nechuty Trávníčka, ležící tenkrát ještě v samém pralesi na anglickou míli od břehu jezera Michiganského. Bouřné vlny jeho znivaly noční tišinou, hustými hvězdy až k nám, a když utuhly v led, rozléhával se jeho praskot noci jako hřmění děl trhaje na stopy silný ledový krunýř rázem na míle daleko. Na severu planula co noc žhoucí záře půlnoční a u našeho hřejícího krbu poslouchával starý Trávníček s dobrou svou ženou, Hanačkou, a osmdesátiletou matkou tyto pohádky z nové vlasti.“ Památce tohoto českého vystěhovalce věnoval J. V. Sládek třetí překlad svůj, který se čte rozkošně. Dobře praví se o něm v úvodě: „Trochu bleskotu „Velké Vody“, od níž nedaleko přeložena byla ponejprv, trochu vůně prériové, trochu pralesových ozvěn i s jásavým zpěvem Owejsy a táhlým smutným zabědováním bukače Šušůgy snad v ní přece zbylo.“ Platí úplně bez skeptického „snad“.

Leonid Andrejev: Dni našeho života

V divadle Švandově v cyklu Máje sehrána byla hra nejlepšího dnešního básníka ruského. Dojem její nedá se označit než slovem tristní. Tristní umělecky, tristní lidsky. Vyčuhuje z ní všude ruská šablona, pohodlná šablona, hladká dnes již a vyježděná kolej. Tyto ruské hry jsou všechny stejné, podobné si jako vejce vejci. Hořký osud, Měščáci, Na dně, Tři sestry, Strýček Váňa, všude totéž. Táž sirá a malátná píseň bezradnosti a fatalismu. Muži propadají alkoholu a ženy prostituci; v opilství všichni se líbají a pláčt nad sebou. Těžko žít a nudno žít. Byla-li v tom všem u Čechova nepopíratelná melancholická noblesa a rozryvná vnitřní melodie a alespoň v první práci Gorkého jakýsi temný vzdor a odboj, jest v této hře Andrejevově, ostatně z prvního období jeho tvorby (dnes jde Andrejev jinými drahami), jen matná mdloba a šedivá únava.

1 - [Viz Kritické projevy 6, str. 248 a n.]

Jan Ferdinand Opiz

413

bankální inspektor časlavský a německy píšící polyhistor (1741 až 1812), literát zcela zapomenutý, jehož rukopisy tlely v Museu království Českého, stal se v poslední době předmětem studia dvou literárních dějepisců, Jaroslava Kampra a prof. Arnošta Krause. Jar. Kamper psal o Opizovi ve vánoční příloze Politik r. 1906 v článku Der Philosoph von Časlau a nedávno uveřejnil o něm studii v Lumiru (čís. 5—7). Prof. Kraus vydal také nedávno autobiografii Opizovu, jak ji vypsal a sestavil z desíti kvartových svazků jeho rukopisné Literarische Chronik von Böhmeim a opatřil hojnými poznámkami kritickými (Johann Ferdinand Opiz' Autobiographie. Prag 1909. Sitzungsberichte d. kgl. böhm. Ges. d. Wiss., hist. Klasse). Prof. Kraus cení zapomenutého polyhistora mnohem níže než Kamper a není pochyby, že jest pravdě bližší než Kamper: již četba této autobiografie ukazuje duši podivně pedantickou a malichernou. Tento ubohý veršovec, nudný kronikář a hračkářský vynálezce má daleko do „bystrého a originálního myslitele“ a „Feuergeista“, v němž jej chtěl přebarvit p. Kamper. Prof. Kraus nazývá Opize „bludičkou“, od níž by marně někdo čekal, že mu osvětlí tehdejší literární život. „Na všecko patřil, ale nic z toho neviděl: byl léta a léta ve Wetzlaru a jména Goethova není v žádném z těch četných kvartových svazků, které popsal, viděl vzrůstat rakouskou literaturu a v jeho rejstřících není ani Lessinga, ani Herdera, ani Jungmanna. Šli jsme za bludičkou, která nás vylákala na nekonečné třasavisko inkoustové, to cítíme, listujice v nespočetných spisech tohoto muže.“ Na konci svých poznámek podává prof. Kraus stručnou, ale velmi kritickou a obsažnou i výraznou charakteristiku Jana Ferdinanda Opize: „Jeho otec a děd byli vzorní úředníci, kteří trpělivě spravovali svůj úřad a prolévali potoky inkoustu, ale jen k účelům úředním, jeho synové a jeho vnuk působili umělecky nebo vědecky, Opiz byl však přechodem: osud určil jej k registrování, ke kopírování akt, ke skládání podání, on však vrhl se na umění a vědy a kopíroval, registroval a referoval i tu. Kupy jeho rukopisů, které tlejí nyní již celé století, jsou makulatura, jeho básnické Impromptus, epigramy, elegie a jak již slují, jsou ne-básnické rýmováčky, jak již byly částí učenosti 17. století, vědecké dílo jeho, jež domníval se, jest dlužen vlasti a jímž prý si vztyčil pomník kovu trvalejší, stalo se jen rejstříkem k řadě děl, na nichž jen máloco jest pamětihodného... krasoduch z jesuitské školy viděl, jak se kolem něho rozvíjí nová vědecká činnost, a domníval se troufale, že může s ostatními soutěžit, ale polyhistorovi scházela příprava a pietní zahloubání se do látky. Nebyl spolupracovník Dobnerů, Dobrovských, Bornů, Voigtů, Pelclů — byl poslední člověk českého baroku.“

Stefan Zweig o Březinovi

Vídeňský čtrnáctideník Oesterreichische Rundschau přináší v 6. sešitě velmi pěknou studii o Březinovi z pera znamenitého mladého básníka německého, Stefana Zweiga, jehož Thersites, mimochodem řečeno, jest jeden z nejopravdovějších pokusů mladé německé poesie o velikou stylovou tragedii. — Úsudek Stefana Zweiga, podepřený o nevěšdní znalost moderní lyriky impresionistické i symbolické, staví Březinu „vedle všech těch velikánů, kteří usilují duši naší doby lyricky obsáhnouti, vedle Verhaerena, Dehmela a Hofmannsthala“. Zweig vidí v Březinovi mystika,